

language patterns and phenomena have been identified. Their functional and semantic peculiarities have been described. The usage of the words containing the component *anti-* in the language of mass media has been investigated. In this paper attention is devoted both to lexemes which are already recorded in dictionaries and to those which cannot be found in academic dictionaries. It has been demonstrated that innovative words containing the component *anti-* not only perform a nominative function but that they also possess a degree of stylistically colouring.

Key words: prefixational word-formation, prefixal neologisms, prefix *anti-*, noun derivative, mass media language.

Стаття надійшла до редколегії
26.10.2014 р.

УДК 811.161.2'373.46:902

Світлана Локайчук

Українські археологічні терміни в публікаціях 20–30-х років ХХ ст.

У статті на матеріалі публікацій 20–30-х років ХХ ст. простежено особливості термінотворення в українській археологічній науці цього періоду. Проаналізовано процес формування лексико-тематичних груп та шляхи поповнення терміносистеми на етапі її становлення. Відображено стан і проблеми розвитку термінології досліджуваного періоду в українській науковій мові загалом.

Ключові слова: археологічна термінологія, мова науки, термінотворення, тематична група, варіантність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Формування української археологічної термінології пов'язане з важливими відкриттями на теренах України, зробленими в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., під час яких виявлено чимало археологічних об'єктів, створено перші колекції, започатковано спроби їхньої наукової інтерпретації. На початковому етапі мовою археології була природна мова, яка, незважаючи на багатство і гнучкість, не зовсім придатна для опису наукових фактів: вона емоційно забарвлена, багатозначна, надлишкова. У середовищі цієї мови потрібно було виробити спеціальні терміни для наукових понять і передусім сформулювати самі поняття, призначені для наукового опису. Зразків для цієї роботи майже не було, оскільки галицькі автори користувалися німецькою або польською мовами, наддніпрянці – російською.

Саме у 20–30-х роках особливо гостро відчувалася потреба в удосконаленні мови науки й формуванні терміносистем на українському ґрунті [1, с. 212]. Процес термінотворення недоцільно вивчати без аналізу практичної мовної діяльності провідних науковців галузі цього періоду, у роботах яких поєднані загальні тенденції та індивідуально-авторська мовотворчість.

Аналіз досліджень цієї проблеми. До проблеми термінотворення першої третини ХХ ст. неодноразово зверталися мовознавці, аналізуючи її то в контексті розвитку літературної мови загалом [2; 6], то в аспекті дослідження історії становлення української термінології [1; 4; 6; 7].

Мета статті – максимально повно виявити та здійснити аналіз українських археологічних термінів на матеріалі публікацій 20–30-х років ХХ ст. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати способи номінації археологічних понять і різноманітних артефактів; 2) вирізнити окремі лексико-тематичні групи як показник системності термінології; 3) визначити типи варіантів серед номінацій спеціальних понять та причини варіантності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Становленню української археологічної термінології великою мірою сприяло Наукове товариство імені Т. Шевченка у Львові, зокрема створення 1892 р. «історико-філософичної» секції. На сторінках «Записок НТШ» друкували роботи з археології М. Грушевський, Ф. Вовк, Ю. Полянський, І. Шараневич, Б. Януш, у 30-ті роки – О. Цинкаловський, Я. Пастернак, О. Кандиба (Ольжич) та ін. Матеріали НТШ засвідчують, що, спираючись на принцип народності, популярний у Європі ХІХ ст., та на філософсько-лінгвістичне вчення В. Гумбольдта про «дух мови», українські вчені дотримувалися вимоги, відповідно до якої термін має відповідати суті поняття та структурі національної мови. Члени НТШ

(а серед них були археологи й історики зі світовим ім'ям), вільно володіючи польською, німецькою, французькою мовами, вважали за потрібне оприлюднювати свої дослідження українсько-руською (за термінологією того часу) мовою. Термінологічні питання, наукові критерії підходу до термінологічних проблем розглядали також і на археологічних з'їздах кінця XIX ст. – 20–30-х років XX ст.

Після проголошення Української Народної Республіки розширюються суспільні функції української мови і в Центральній та Східній Україні, що зумовило «вибух термінотворчості українською мовою» [3, с. 16]. Загальні тенденції розвитку української літературної мови, які заклало Наукове товариство імені Т. Шевченка, розвинув Інститут української наукової мови (створений 1921 р.) Всеукраїнської академії наук, який організовував і проводив цілеспрямовану термінологічну роботу. Теоретичні засади термінотворення чітко сформульовані в «Інструкції до укладання словників». Терміни виникали через переосмислення загальноновживаних слів, творення нових, запозичення готових лексем з інших мов [7, с. 4].

У 1924 р. з ініціативи науковців і діячів культури був створений Всеукраїнський археологічний комітет (ВУАК), завдання якого полягали в дослідженні та збереженні історико-культурної спадщини (на початку 30-х років ВУАК був ліквідований через безпідставні звинувачення його членів у «буржуазному націоналізмі»). За нетривалий час свого існування ВУАК надрукував надзвичайно змістовні видання, які не втратили наукового значення й нині. Це часописи «Короткі звідомлення ВУАК» за 1925–1926 рр. (К., 1927), «Хроніка археології та мистецтва» (К., 1930–1931), «Записки» ВУАКу» (К., 1930), збірник «Трипільська культура на Україні» (К., 1926) та ін. [4, с. 3]. На сторінках цих видань публікували звіти, доповіді, реферати, повідомлення про археологічні відкриття В. Козловська, М. Рудинський, М. Макаренко П. Курінний, В. Щербаківський та інші дослідники.

Вироблення української археологічної термінології в першій третині XX ст. відбувалося у практичній площині – матеріали нововідкритих пам'яток, розвідок, розкопок публікували українською мовою. Очевидно, що визначити систему понять, які склалися в досліджуваній період, правильно їх класифікувати, установити особливості термінотворення можна лише, спостерігаючи за термінами, вивчаючи їх безпосереднє функціонування в природному для них оточенні, тобто в текстах.

Принциповою позицією українського термінотворення кінця XIX – початку XX ст. була орієнтація передусім на народну мову, водночас допускалося використання термінів і терміноелементів, прийнятих у міжнародній практиці. Проте потрібно зауважити, що пуристична тенденція в термінотворенні досліджуваного періоду домінувала. Для цього до відомих у європейських мовах термінів добиралися відповідні питомі українські слова чи назви зі слов'янським коренем, досить широко практикувалося словотвірне калькування. У публікаціях матеріалів, здобутих у процесі археологічних польових досліджень, дуже багато термінів, утворених на власномовній основі, значна частина яких увійшла до складу сучасної археологічної терміносистеми: *розкопка, збірка, начиння, мальована кераміка, огнища, череп'я посуду, викоп, городище, черіні / точки (трипільські точки), стоянка, [археологічна] пам'ятка, [археологічні] нахідки, долішня / спідня верства, відбивні кремінні знаряддя, скалки, відпадки* тощо. У процесі формування наукових понять загальноновживані слова набували специфічних значень, що акумулювали переважно досвід польових археологічних досліджень.

Для позначення сукупності предметів, виготовлених людьми минулих епох, зафіксовані синоніми *начиння, знаряддя, справиля*. Найчастіше в текстах трапляється слово *начиння*, яке мало два значення – 'посуд' та 'інструмент, знаряддя праці' (Сл. Гр., 2, с. 533), пор. також: *начиння* – всяке знаряддя для будь-якого ремесла (Біл.-Нос., с. 239). Тож зі значенням 'знаряддя праці давньої людини' вживалася ця лексема у складі словосполучень *кремінне начиння, костяне начиння*, пор.: *стації з кремінним мікролітичним начинням; уламки костяних начинь з ікловиці* (Руд., с. 16).

Назви крем'яних відходів виробництва представлені словами *скалки* (і демінутивом *скалочки*), *кремінні відщепки, відщипи, відбиви кременю, кремінні відпадки*. За нашими спостереженнями, перевага надавалася лексемі *скалки: кремінне начиння і скалки* (Щерб. 1, с. 12), *скалки кремінного начиння* (Зап. ВУАК, с. 18). Лексикографічні джерела засвідчують подібне значення, але безвідносно до діяльності людей, пор.: *скалка* 'дрібні уламки каменю, льоду' (Біл.-Нос., с. 328); *скалка* 'шматок, уламок кременю, скла' (Сл. Гр., 4, с. 130).

В аналізованій період назви знахідкам крем'яних знарядь давали переважно відповідно до дії, яку ними можна було виконувати: *шкребачка* (Щерб. 2, с. 23), *скробач* (Зап. НТШ, 1928, с. 12),

скребачка (Руд. с. 26), різак (КЗ ВУАК, с. 119), проколки (КЗ ВУАК, с. 75), ударники, навірчувачі (*свердла)¹ (Зап. ВУАК, с. 4), копаниці (*мотикоподібне знаряддя), довбило (*рубило) (Зап. ВУАК, с. 13).

У текстах простежуємо певну спеціалізацію словотвірних типів. Так, віддієслівні іменники, утворені за словотвірною моделлю V+-анн(я), -нн(я) слугували для номінації технологічних процесів виготовлення кам'яних, крем'яних і палеометалевих виробів: *стісування, відщеплювання, відбивання, вичавлювання, шліхтування, свердлування*; іменники з суфіксом -ищ(е) – для називання місць, де були давні поселення та пов'язані з ними об'єкти: *городище, становіще* (стоянка давніх людей. – С. Л.), *костище* (скупчення кісток. – С. Л.), *огніще* (місце, де розводили вогонь. – С. Л.), *гробовище*.

Різновиди наконечників стріл неолітичної доби схарактеризовані за допомогою прикметників із другою частиною -подібний або -видний: *Наконешники до стріл: ромбовидні, листовидні (в формі листка верби), мідалевої форми* (Руд., с. 20). Значення подібності передавали також прикметники із суфіксом -уват-: *листуватий наконечник до списа, яйцювата посудина, ланцетуватий ніжик, урнувата кераміка*.

Коли потрібного терміна не було, його створювали, використовуючи власне українські словотворчі моделі, чи за зразком іншомовних: *перепал* 'перепалені кістки' (Щерб. 2, с.10), *площики* 'вістря на стрілі': *робота Максимовича про скіфські бронзові площики з Полтавщини* (Зап. ВУАК, с. 10), *скорченики* (*поховання, характерні для доби бронзи), *доба скорчених: поховання скорчеників* (Зап. ВУАК, с. 192), *статуарні виображення людини з каміння* (Зап. ВУАК, с. 189). За аналогією до відомих композитів *мікроліти, еоліти* С. Гамченко пропонує низку назв на позначення серії знарядь і заготовок з каменю і кременю, які виготовлені у відповідні періоди кам'яного віку: *археоліти, палеоліти, мезоліти, неоліти, енеоліти* (Зап. ВУАК, с. 18). Ці терміни не були сприйняті дослідниками.

І. Огієнко зазначав, що для належного розвою своєї наукової мови Україна не мала головної основи – школи, а тому «ця мова розвивалася неорганізовано, розвивалася зусиллями окремих одиниць, а не інституцій» [5, с. 168]. Однак звернення до витоків формування археологічної термінології дає можливість відстежити, які тенденції були реалізовані в певних моделях і витримали перевірку часом, а які виявилися нежиттєздатними. Так, деякі загальноновживані слова, що залучалися для називання спеціальних понять чи археологічних знахідок, згодом вийшли з активного вжитку через їх пейоративний характер або двозначність: *черіні* (*трипільські майданчики), *череп'я посуду, епоха кочев'я, час мандрівки народів* (*сучасний термін – *період великого переселення народів* – С. Л.), *скалочки, посудка, глиняні фігурочки людей, модельки хаток, мищинка, шильце, площинка, кремінний різачок, звірячий орнамент, протинкуватості* (*проколи на посуді як елемент орнаменту), *гранітні кулеватості* (*сучасний термін – *боласи*), *речі до обхідки, вичеревок посудини*.

М. Жовтобрюх звертає увагу на те, що для української термінології аналізованого періоду характерне існування невмотивованих лексичних паралелізмів та по-різному оформлених тих самих термінів [2, с. 279]. Варіантність – це характерна риса термінології періоду становлення, вона відбиває процес пошуку відповідної назви поняття, різнобічні контакти української мови з іншими мовами (і калькування як наслідок), некодифікованість правописних норм, зрештою територіальні відмінності, властиві мовленню дослідників. У проаналізованих працях виокремлюємо такі типи варіантів:

1) фонетичні: *некрополь, некропіль; археологічні знахідки, знаходки, навірчувачі, наверхувачі; розкоп, розкіп; знарядя, знарядє; вістря, вістре; скребачка, шкрібачка; наконечники, наконешники [до стріл];*

2) морфемні: *розкопка, розкопки, розкопи; находи, нахідки, знаходи, знахідки; скребачка, скребниця; знарядя, знаряди; становіско, становіще; спробний розкіп, пробний закоп; одщепки, відщепки; відбивач, одбивач; нуклеуси, нуклеї; згребло, скребло;*

3) лексичні: *стійка, стоянка, стація, становіще; рештки, відпадки, покидьки; поселення, осади; відбиви каменю, відщепки тощо.*

Використання варіантних форм часто простежуємо навіть у роботах одного дослідника. Наприклад, у публікації «Мальована неолітична кераміка на Полтавщині» В. Щербаківського зафіксовані назви *різець / різак (подвійний різак), шкрібачка / шкрібачка / шкрібак* (Щерб. 1, с. 19). Основною причиною широкого варіювання слів, що вживалися в термінологічній функції, вважаємо відсутність критичної редакційної роботи стосовно відбору виражальних засобів для наукових понять із народної мови.

¹ тут і далі * позначає усну інформацію фахівців

Синонімічні терміни наводять і самі автори у своїх роботах: *камерне поховання (катакомба за Городищом)* (Зап. НТШ, 1928, с. 14); *розкопи трипільських точків (площадок)* (Козл., с.11); *знайдено так звану в руській археології кам'яну кисту, або кам'яний скриньовий гріб* (Зап. ВУАК, с. 25), *кругляки – так зване пращове каміння (*боласи)* (КЗ ВУАК, с. 82). М. Грушевський пише, що відомо «множество осад *передмікенської культури*, по місцю нахідок названої *трипільською*» (Груш., с. 35).

Заслужують на увагу деякі зауваження археологів щодо найбільш прийнятної номінації певного поняття. Наприклад, лексему *площадки* запропонував В. Хвойка для найменування залишків трипільських скупчень обпаленої глини, які він уважав місцем спалювання покійників. У 20-х роках В. Щербаківський на позначення цього поняття використовує слова *черинь* або *точок (тілопальні точки, черіні)*, зазначаючи, що ці терміни в українській мові «відповідніші», оскільки їх використовували ще В. Антонович, Ф. Вовк, М. Біляшівський (Щерб. 1, с. 23). В. Козловська також наголошує, що місця, позначені в плані археологічного звіту словом *площадки*, треба розуміти «як *точки – deminutiv від тік*: *точок сей був відкритий дев'ятьма ямами* (Козл., 1916). Проти використання слова *очаг* виступав В. Щербаківський, зазначаючи, що це поняття «дуже розтяжимо і неясне». Натомість він пропонував уживати український відповідник *огнище*, «тобто місце, де горів розложений костер (за положенням кісток мамута)» (Щерб. 2, с. 12).

П. Курінний радив словосполучення *кам'яна баба* не застосовувати як термін. Зокрема, він писав: «Незважаючи на зручність у користуванні через свою безпретензійність, така назва не може задовольнити дослідників як науковий термін – серед кам'яних статуарних виображень маємо не тільки баб, але й чоловічі постаті. Виявлення цих зображень поруч з похованнями на Україні та у Франції роблять термін *стела* правдоподібним» (Зап. ВУАК, с. 190).

У публікаціях цього періоду вже можна виокремити окремі лексико-тематичні групи термінів: назви базових понять археології: *передісторія* 'археологія', *археологічна пам'ятка*, *археологічні збірки*, *археологічні речі*, *колекції*, *спорадичні нахідки*, *абсолютні хронологічні дати*, *культурний шар*, *культурна верства*, *нерушений шар*, *культурний горизонт*, *датування культури*, *розполог* 'розташування' [*кремінних скалок*]; дослідницьких дій: *задокументувати стратиграфію*, *зінвентаризувати предмети*, *розвідка щупом*, *пробне копання*, *сітка квадратів*, *розкопачні викопи* (*заглиблення внаслідок зняття шарів землі), *спостереження над культурними шарами*, *розробка насипу*, *вирізка археологічного моноліту*, *розкопачини поверхні*, *розкопи за допомогою штиляння*; назви культур: *гальштадська*, *передмікенська*, *скитська* (*скіфська), *культура глиняних мазанок і мальованої посуду* (*трипільська).

У тематичну групу об'єднані терміни, пов'язані з археологічною періодизацією: *неолітична доба*, *камінний вік*, *палеолітичний вік*, *вчасно-історичний вік* (*ранньослов'янський період), *металева доба*, *доба римських впливів*, *доба мандрівки народів*, *доба городищ* або *вчаснослов'янська* (*давньоруський період або княжа доба), *київська доба*, *антична цивілізація*.

Про зародження термінополя 'археологічні джерела (пам'ятки й окремі артефакти)' свідчить застосування термінів для номінації археологічних об'єктів: *осади* 'поселення', *похорони*, *городища*, *палеолітичні крем'яні робітні* (*місця, які умовно називаються майстернями), *стації* 'стоянки', *огнища*, *кам'яні кисти* (*гробниці культури кулястих амфор), *некропіль*, *трипільські точки*, *могили покорчених кістяків*, *конусоподібні кургани з утятими вершками*, *курганні групи*, *майдани*, *ямне поховання*, *підбійне поховання*; назви крем'яних і кам'яних виробів: *кремінні відбивні знаряди*, *ударники* (*відбивачі), *скребаки* (*скребла), *кремінні вигладжені клинці* (*сокирки), *зернотерки*, *пришліхтовані камінці*, *ретушовані пластини*, *ядра*, *пластинові скробачі* (або *шкр'ябачі*) (*скребла), *відпадки*, *натискачі* (*ретушери), *відлупок двосторонньо ретушований*.

З кінця XIX ст. до Другої світової війни в українську археологічну термінологію потрапляє значна кількість іншомовних запозичень із грецької (*палеоліт*, *неоліт*, *кераміка*, *терацити*, *камера*), латинської (*нуклеус*, [*дрібнокам'яна*] *індустрія*, *колекція*, *інвентар*), французької (*орієнтація* [*покійника*], *ретуш*, *траншеї*, *модель* [*житла*]), німецької (*шурф*, *штамп*), російської (*клевець*, *бровка*, *зачистка*, *наслоювання* [*культурних шарів*]) мов.

У публікаціях західноукраїнських археологів простежуємо словотвірне та семантичне калькування з польської мови: *аналіза* – *analiza*, *становиско* – *stanowisko* 'стоянка', *облуп*, *облупок*, *відлупок* – *odlupiek* 'відщеп', *відлупковий скробач* – *skrobak* (*скребачка на відщепі), *рилець* – *gulec* (*різець).

Характерна ознака українського термінотворення цього періоду – безпосередні контакти з мовою-продуцентом без впливу будь-якої мови-посередника. Так, терміни первісної археології, що є словотвірними кальками відповідних французьких, у публікаціях наводилися попарно – іншомовний термін і його український відповідник: *вістря* (*points*), *сокірка-молоток* (*hâche-marteau*), *круглі гальки до відбивання кремнів* (*percuteurs*) (Зап. НТШ, 1899, с. 16), *скребачки* (*grattoirs*), *perforateur* (*свердел*) (Руд., с. 22), *відщипки кремня* (*lames*), *різці* (*burins*), *провертачі* (*percoirs*) (Зап. НТШ, 1913, с. 245–251), *робітня* (*atelier*) (Зап. НТШ, 1928, с. 16). Здебільшого український варіант терміна наведено першим як основний, а слово мовою оригіналу – другим у дужках, латиницею. Вплив французької мови помітний і в інших назвах. Наприклад, описуючи артефакти, М. Рудинський відзначає, що скребачки мають форму французького D ('підокруглі'). Термін *археологічна пам'ятка*, ймовірно, також виник у 20-х роках ХХ ст. як семантична калька французького *souvenir* (сувенір – на пам'ять), оскільки ще в Словарі Б. Грінченка для поняття засвідчена інша назва – *забуток старовини* (Сл. Гр., 2, с. 11), а лексема *пам'ятка* вживалася з іншими значеннями ('пам'ять, спогад', 'подарунок на пам'ять', 'поминальна книжка' (Сл. Гр., 3, с. 91)).

Інколи автори публікацій використовували іншомовні терміни без перекладу. Зокрема, М. Рудинський у розвідці «Дюнні стації неолітичної доби з побережжя Ворскли» зазначає, що дрібнокам'яну індустрію «характеризують так звані *silex taillés aux contours géométriques* – у формі трапецій, трьохкутника, сегмента» (Руд., с. 24). Згодом для цього поняття, переданого автором описово, було знайдено термін *геометричні мікроліти*. В інших текстах також трапляються неперекладені слова, написані латиницею: *відщеплені lames'u* (*відщепи), зразки *rabots* (*високий скребок із крутою ретушшю) (КЗ ВУАК, с. 120).

Написання термінів відображає принципи транслітерації, яких дотримувалися наприкінці ХІХ ст. – у 20–30-ті роки ХХ ст. Зокрема, в іншомовних словах зберігалася м'якість звука [л] (*археологія*, *класифікація*, *лятенська доба*, *палеолітична культура*, *колекція*, *палсометаль*, *плян стації*, *плян неолітичних чернів*), проривному [g] послідовно відповідала буква *г* (*магдаленська доба*, *хронологічна схема*, *фрагменти глиняних виробів*, *стратиграфія*, *типологія*, *топорець мігдаловидний*), придиховому [h] – літера *г* або фонетичний нуль, наприклад: *глиняна посудина типу лійковатих пуарів* – з пол. *kultura pucharów lejkowatych*, *передісторія* – з фр. *préhistorique*. У запозиченнях із латинської мови букви *u* відповідали *у* або *в* (*нуклеуси*, *нуклевси*), графема *c* передавалася як *ц* (*цельти* (неорнаментований *цельт*)), грецька літера *φ* – як *т* (*скитські могили* 'скіфські').

На процес усталення української термінології негативно впливало державне роз'єднання українського народу, а у зв'язку з цим «витворення на окремих його територіях різних традицій у літературно-мовній практиці, внаслідок чого виникали невмотивовані, зайві дублетні терміни» [2, с. 187], некритичне використання запозичень з інших мов і вузькодіалектних слів. Відсутність норм єдиної української літературної мови позначилася на термінотворенні Київського та Львівського археологічних осередків, що спричинило функціонування досліджуваної термінології у двох варіантах – східноукраїнському та західноукраїнському. Для останнього характерні локальні особливості південно-західних діалектів та вплив польської мови, східноукраїнський ґрунтується на середньонадніпрянських говорах із помітною орієнтацією на термінотворення в російській мові, пор.: *майстерня* – *робітня*; *археологічна карта* – *археологічна мапа*; *уламки начинь* – *відпадки*; *відщепи кремню* – *облупки*, *одлупки*, *лупане креміння*; *біноклі* – *двойки*; *селища* – *осади* тощо.

Однак, попри розбіжності, зумовлені тим, що археологічна термінологія творилася на теренах України, належних до різних держав, «при її виробленні чітко виявилася єдність письменників, учених усієї України» [6, с. 29].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Становленню української археологічної термінології в першій третині ХХ ст. сприяло систематичне вивчення археологічних пам'яток, праця щодо повного збору всієї відомої інформації в цій галузі та публікації матеріалів українською мовою. Здійснений аналіз статей цього періоду надав змогу визначити шляхи формування досліджуваної термінології: активна термінологізація загальноживаних слів, творення термінів за допомогою словотворчих ресурсів української мови, добір українських відповідників до іншомовних еквівалентних назв, використання інтернаціоналізмів. Незважаючи на відсутність критичної редакції щодо відбору виражальних засобів для наукових понять, археологічна термінологія мала ознаки системи. Для подальших розвідок перспективним є, на нашу думку, залучення ширшої джерельної бази для об'єктивного встановлення особливостей формування термінології на українському мовному ґрунті.

Умовні скорочення

- Біл.-Нос. – Білецький-Носенко П. Словник української мови / П. Білецький-Носенко / [підгот. до вид. В. В. Німчук]. – [репринт. вид.]. – К. : Наук. думка, 1966. – 423 с.
- Груш. – Грушевський М. С. Історія України-Руси. В 11 т., 12 кн. / М. С. Грушевський ; [редкол. П. Сохань та ін.]. – К. : Наук. думка, 1991. – Т. 1. – 736 с.
- Зап. ВУАК – Записки Всеукраїнського археологічного комітету. – К., 1930. – 230 с.
- Зап. НТШ – Записки Наукового товариства імени Шевченка : історико-філософська секція. – Львів, 1899–1937.
- КЗ ВУАК – Коротке звітлення Всеукраїнського археологічного комітету за 1926 р. – К., 1927. – 239 с.
- Козл. – Козловська В. Вибірка з щоденника розкопок коло с. Сушівки на Київщині в 1916 р. / Валерія Козловська. – 16 с.
- Руд. – Рудинський М. Дюнні стації неолітичної доби з побережжя Ворскла (Охтирський повіт на Харківщині) / Михайло Рудинський. – Полтава, 1920. – 31 с.
- Сл. Гр. – Словарь української мови. В 4 т. Т. 1–4 / [упоряд., з дод. власного матеріалу Б. Грінченко]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958–1959.
- Щерб. 1 – Щербаківський В. Мальована неолітична кераміка на Полтавщині / Вадим Щербаківський. – Прага, 1923. – 28 с.
- Щерб. 2 – Щербаківський В. Розкопки палеолітичного селища в с. Гонцях / Вадим Щербаківський. – Полтава, 1919. – 28 с.

Джерела та література

1. Гавриш І. В. Становлення української термінології у період українізації (20–30-ті рр. XX ст.) / І. В. Гавриш // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. – Донецьк : ДонДУ, 2000. – С. 212–215.
2. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – поч. XX ст.) / М. А. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1970. – 374 с.
3. Наконечна Г. В. Українська науково-технічна термінологія: Історія і сьогодення / Г. В. Наконечна. – Львів : Кальварія, 1999. – 110 с.
4. Нестуля С. І. Роль наукової та творчої інтелігенції в становленні Всеукраїнського Археологічного комітету (1917 – початок 30-х років) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / Нестуля С. І. – Запоріжжя, 1998. – 20 с.
5. Огієнко І. Історія української літературної мови / Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) ; [упоряд. М. С. Тимошик]. – К. : Либідь, 1995. – 296 с. – (Літературні пам'ятки України).
6. Панько Т. І. Українське термінознавство : підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
7. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. 4. – С. 3–8.

Локайчук Светлана. Украинские археологические термины в публикациях 20–30-х годов XX в. В статье на материале публикаций 20–30-х годов XX в. прослежены особенности терминообразования в украинской археологической науке этого периода, проанализирован процесс формирования лексико-тематических групп. Определены пути пополнения терминосистемы на этапе ее становления: активная терминологизация общеупотребительных слов, создание терминов с помощью словообразовательных ресурсов украинского языка, отбор украинских соответствий к иноязычным эквивалентным названиям, использование интернационализмов. Несмотря на отсутствие критической редакционной работы по отбору выразительных средств для научных понятий, археологическая терминология имела признаки системы. Проведенный анализ отражает состояние и проблемы развития терминологии исследуемого периода в украинской научной речи в целом.

Ключевые слова: археологическая терминология, язык науки, терминообразования, тематическая группа, вариативность.

Lokaichuk Svitlana. Ukrainian Archaeological Terms in Publications 20–30 of the Twentieth Century. The article on the material articles 20 and 30 of the twentieth century. traced the features of terms in Ukrainian archaeological science of this period, analyzes the process of formation of lexical and thematic groups. Ways to refill terminological stages of development: active terminologization common words, making the timing by using the Ukrainian language word-building resources, selection Ukrainian counterparts to foreign language equivalent names using internationalism. Despite the lack of a critical editorial work on the selection of expressive means for scientific concepts, terminology had archaeological features of the system. The analysis shows the status and problems of terminology in the period studied Ukrainian scientific language in general.

Key words: archaeological terminology, the language of science, terminology, thematic group, variability.

Стаття надійшла до редколегії
26.08.2014 р.